

aplanament general degut al qual la secció transversal és ovalada. Es de basalt, i les seves dimensions són: longitud (del fragment), 315 mms.; diàmetres transversals màxims: 82 i 58 mms.

Aquest exemplar no té, per les seves dimensions, parió a la nostra col·lecció, ni sabem que a la nostra terra n'hagi estat trobat cap que s'hi assembli. Creiem que va ésser utilitzat com a pic, i per aquest motiu la punta presentaria els senyals d'ús esmentats. Si hagués servit de rella, com l'exemplar precedent, la seva superfície seria segurament menys rugosa.

4. La darrera pedra de la sèrie és la representada per la figura 4. Va ésser trobada per nosaltres fa alguns anys, el 19 de juny de 1920, dins una petita cova situada al terme d'Alcover, entre la carretera de Reus a Montblanc i el mas de Ferrers, a uns tres cents ms. de la primera, al marge esquerra d'una barrancada. La cavitat està formada en unes calisses triàsiques; té una ampla boca encarada al SW, i en un recó d'aquesta, a mà esquerra, s'obre un estret corredor d'uns set ms. de longitud, a la meitat del qual i sota d'un petit sediment terrós va sortir l'exemplar que estudiem, sense cap altra troballa acompanyant. Pels voltants de la cova i fins en alguns indrets de les seves proximitats, hem pogut recollir, en altres ocasions, alguns sílex atípics esclatats intencionadament.

La forma d'aquesta pedra recorda la d'un tallant d'un mànec dels usats pels carnisers. Es de calissa i està fet a despeses d'un fragment tabular dels que es troben en aquella regió, procedents de la destrucció de les capes calisses. No és un simple «joc de la Natura»: el treball del que fou objecte consistí en el rebaix parcial del contorn, a fi de donar-li la forma indicada. També presenta alguns retocs al mànec, gràcies als quals pot ésser empunyada còmodament. El seu gruix té uns 5 cms.; la llargada total, 28 cms.; la del mànec, 7,5 cms., i l'amplada d'aquest, igual al gruix.

No dubtem a creure que es tracta d'una eina prehistòrica, equivalent a d'altres que han estat estudiades a fora de la nostra terra, particularment a França, i que fou usada com a instrument contundent, per a percutir o mallar, i no com a tallant, encara que pegués de cantell, ja que no té bisell en el lloc que li correspondria, sinó un gruix uniforme com hem fet constar.

Una eina de calissa semblant a la nostra, però amb bisell o tall, és, entre altres, la descrita per a A. Robert en el seu estudi sobre «Armes et outils en pierre de la région des Maadid (Algérie)» (Congr. prehist. de França, IV sessió, Chambéry, 1908, pàgina 226). El mateix autor posa de relleu l'interès que té l'estudi de l'utillatge prehistòric fet amb certes roques com la calissa, de fet poc conegut, i la possibilitat d'arribar a establir per mitjà dels dits estudis una tipologia especial d'aquesta classe d'eines.

SALVADOR VILASECA.

MESTRE JERONIM RUA, DE MONTBLANC I UN FRARE MERCEDARI, PINTORS DE RETAULE

Excursionejant per la Segarra, toparem un dia a la rectoria del poble de Vilagrasseta, prop de Granyena, amb un petit fons documental, net i endreçat que convidava a la lectura, i com siga que l'amabilitat dels custodis hi acabava d'ajudar, aviat ferem parada de manuals i registres i començarem la recerca d'anotacions, que poguessin servir a la nostra deria: l'història de l'art de casa nostra.

Aquesta es una tasca que sol ésser agraiada: les més petites indicacions son aprofitables i gairabé mai el llibre començat no es clos sense fruit. En el nostre cas, donada la importància del poble i la relativa exigüitat de l'arxiu, el resultat fou més aviat extraor-

dinari. Deixant de banda algunes notes escaduceres, poguerem copiar uns pactes minuciosíssims de l'any 1541 per a la pintura del retaule major de l'església parroquial de la Guardia, un poblet no gaire allunyat de Vila-grasseta. Aquets pactes ens semblen notables per mes d'un concepte.

En primer lloc pels artistes que hi intervenen: mestre Gil, un frare mercedari del convent d'Agramunt, natural de Flandes, i un tal Jeronim Rua o Ruá, pintor de Montblanc. Ambdós noms ens eren totalment desconeguts, i el primer per la seva condició d'estranger era més incitant pel fet de referir-se a un període de la nostra pintura subjecte a vives tendències forasteres, preferentment italianes. El fet doncs de trobar un pintor d'origen nordic exercint el seu art a Catalunya a mitjans del segle XVI era més aviat una sorpresa. Malauradament, l'obra es perduda i ara només podem judicar-la per la descripció que en donen les capitulacions notariales.

L'altar era dedicat a la Mare de Déu, una estàtua de la qual presidia l'obra. A una banda quatre compartiments havien de tenir, pintades, altres tantes escenes de la infància de Jesús; a l'altra banda, altres quatre compartiments rependrien la història desde la Resurrecció: el bancal seria destinat a la Passió i la part més alta del retaule era reservada a la Coronació de la Verge i a la Crucifixió. A les portes hi hauria les imatges de Sant Sebastià i de Sant Blai protectors del poble, els quals juntament amb la Mare de Déu s'en repartien patronatge.

Un altre curiositat d'aquets pactes es la puntualitat de la descripció; no solament ens donen els temes, sino la composició de cada un, amb la distribució dels personatges. Llur vestir i el color i decoració de les vestidures, el fons del paisatge, el moblament dels interiors. En tractar-se de l'encasament destinat a la Salutació de l'àngel es ja avinent com la disposició de les figures i la decoració general era intenció i voluntat de la senyora Beatriu de Ivorra caslana del lloc, a la caritat de

la qual corresponia la pintura d'aquesta representació.

Encara una nova observació: domina tot el document un estil extranotarial que traeix la intervenció d'un personatge molt coneixedor de la iconografia religiosa i expert en la pintura de retaules; altrament no hauria donat una pauta tan acabada. El text del document només a mitges revela el nom d'aquest prestigiós personatge; quan diu que l'àrbitre que havia de controlar l'execució de l'obra havia d'ésser mossèn Jança, que així mateix seria mossèn Jança qui donés les indicacions necessàries per a la decoració de les motlures i relleus, i que en el cas apurat per a taxació de l'obra, un cop acabada, també seria mossèn Jança qui diria la darrera paraula.

I qui era aquet mossèn Jança? Creiem possible la seva identificació amb mossèn Baltasar Jança, beneficiat de l'església parroquial de Cervera, personatge de gran renom no solament dintre la Confraria de Sant Nicolau, de Cervera, sino conegut i respectat per tot arreu per la seva vàlua intel·lectual i per la generositat del seu caràcter. Havia fet construir un retaule a son càrrec; havia mantingut la celebració dels Misteris de Passió, durant els dies Sants a l'església de Cervera, i havia recopilat moltes notícies antigues i contemporànies, de tal manera, que be pot dir-se que és el més antic historiador de la vila de Cervera. (1)

Caldria ara cercar principalment a Agramunt i a Montblanc, els complements documentals necessaris per a poder perfilar les figures dels dos artistes, mestre Jeronim Rua i Mestre Gil, el frare pintor.

El text del document es com segueix:

«Ihs. Maria cum beato Blasio.

En nom de nostre Senyor Deu Jesucrist y de la sua gloriosa Verge Mare Maria sie. Amen.

Com la universitat del loch de la Guardia y jurats, ab voluntat dels particulars de aquella, en dies passats haïen fet fer y obrar de fusta un

(1) Havíem donat algunes notícies de mossèn Bartomeu Jança en *Un Misteri de la Passió a Cervera*, publicat a Estudis Universitaris Catalans.

retaule en la parrochial església de dit loch a honra y servey de nostre Senyor Deu y de la sua gloriosa Verge Mare, y a incitament de ben obrar als vivints, y per que lo principi no te degut fi y compliment per no ésser pintat dit retaule, ara de present lo doneu a pintar a mestre Gil, frare de la Mercé conventual de Agramunt, de natió de Flandres y a mestre Jeronim Rua, pintor de la vila de Montblanch, y per que sian apartats de litigis en sdevenidor y que cada quall sie content de la rahó, volea sian fetes capitulacions com se seguexen.

Primo, los dits fra Gil y mestre Jeronim Rua prenen a son carrech a pintar de sa ma Deo duce y daurar o fer deurar tot lo retaule ab sos portals y imaga de nostra dona, de bulto, be y degudament y com deius serà continuat, sots les penes deius mencionades, y ab fermanses que donen sufficients a conexença de dita universitat de la Guardia o maior part de aquella ab sola variació dels jurats dins space de un any y mig.

Item, per que mestre Gil y dit mestre Rua facen a voluntat de dita universitat com sia axí son beneplacit prometen fer en lo primer y mes alt encasament de dit retaule lo Jesús crucificat, com se pertany, y la Maria a la part dreta ab lo mantell al cap, de bo y fi ezur y cos de carmini, y lo Juan a la squerra de la roba vermella y cota verda y ardents colors y Magdalena ab lo mantell de carmini fi y gonella de broquet blau, ab lunyaderies de Jerusalem y cavalers.

Item, devall dit encasament hi provan fer la Coronació de nostra Dona com sia així la intenció de dita universitat y respecte de ésser la invocació de dita església la Assumpció de Nra. Dona serà la Maria agenollada y Deu lo Pare a la dreta y lo Fill a la squerra y la coloma sobre lo cap de Nostra Dona; la Maria vestida de brocat blanc y lo pare de azur, lo fill de carmini, les colors totes fines al temple.

Item, al primer encasament a la part de l'abadia y lo mes alt, pintaran la Salutació de l'Angel, lo qual serà ab un camí blanc ab carxofes de or fi y nostra Dona en cors ab vestidura de azur fi y derrere lo angel Gabriel, en perspectiva, angels petits agenollats y la emissió del Sant Spirit, y ahont starà Nostra Dona sia un lit mostrand ésser cambra ahont starà, y lo cau per poch que's mostrarà sia verdura, com sia axí la intenció y voler de la senyora Beatriu de Yvorra, vídua, castlana de dit loch, com ella sa-

tisfaça a dita universitat lo pintar de dit encasament o tauló per sa devoció y charitat.

Item, en lo segon encasament deval lo sobre dit pintaran lo dit fra Gil y mestre Hieronim Rua la Nativitat de Jesu xpist, ço es la Maria ab cos de fi azur y Joseph ab cota vermella ardent, la barracha ab bou y ase per la meniadora y angels prop lo Jesús, y en lo camper de luny serà lo angel o angels portant la embaxada als pastors.

Item, en lo tercer encasament pintaran la Adoració dels tres Reys; serà la Maria com dit és, lo Josep e per lo semblant, lo Jesús a les falades de la Maria ab una camisa molt ben feta; y en un racó de la barracha lo bou y ase. Lo rey que adorarà sia vestit de huna color stranya y rica; lo rey segon y tercer, de bones colors a conexença de dit fra Gil y mestre Hieronim Rua, y fora la barracha en perspectiva cavallers dels reys; y sia la stela sobre la barracha, daurada.

Item, en lo quart encasament se farà la Presentació del temple quant Nre. Sra. presenta son fill, y serà Nre. Dona com dalt és dit, salvo que tindrà mantell de azur y gonella de carmini, sant Joseph ab la capa vermella y cota verda o blava; sanct Simeon ab son camí y dalmàtica de brocat, y Anna profetisa, vestida onestament tenint un ciri en la ma, lo Jesús en los brassos de Sant Simeon; si ja no desliveren fer dits jurats o universitat altre pintura, mes empró a part e per ésser lo sendemà la festa de sant Blasí qui antigament ere patró de dita universitat se te a fer la tal devoció de la Purificació de nostre Dona represente dia de goig y dolor a nostre Dona. La predita historia la que volran los jurats y universitat faran a tota voluntat y desliver de ells.

Item, a la part de la vila en lo encasament mes alt se farà y pinterà la Resurrecció de Jesucrist, ço és lo Jesús sobre lo sepulcre tancat, ab vestidura de carmini o brocat blanc ab raigs de or y tres o quatre armats ab perspectiva de Montcalvari ab les creus y altres coses, a conexença de mestre Gil y de dit mestre Rua.

Item, en la mateixa part en lo encasament següent pintaran la Assensió de Jesucrist, ço es lo Jesús ab la cota o manto de carmini que s'empine mostrand les nafres y la Maria al peu de la montanya ab lo mantel de azur y gonella de carmini y Pere, de vert; lo Joan, de vermell; lo Andreu, de blau; lo Jaume, de carmini; los altres apos-

tois a sa conexença; en lo cam per y prop serà Hieruselem.

Item, en la mateixa part en lo encasament següent pintaran la Missió del Sperit Sant ab Ntra. Dona y dotze dexebles ab ses robes com dalt es dit ab lo encasament de pedra en modo de una sala ben feta ab les flames y nuvol sobre la casa lançant resplendor.

Item, en la mateixa part devall lo mes prop dit tauló o encasament se pintará la Assumptio de Nra. Dona, ço es la Verge Maria en lo lit, vestida ab manto de azur y lo cors de carmini y los apostols entorn del lit ab les colors com de dalt, y Cristo en lo ayre circuit de angels.

En lo banch.

Item, en lo tabernacle o sacrari en lo encasament den mig se pintará la image a Xpo., ço és, la Pietat.

Item, en lo encasament de la part dreta la Maria ab mantell al cap de azur y lo cos de carmini.

Item, al altre encasament devés l'abadia al costat del prop dit pintaran com Jesús feya oratio en lo ort prop si los tres apostolls dormint y hun poch mes luny vuyt apostols en una part del ort ab prospectiva que parlen uns ab altres; y en altra part, judes que ve ab gent armada. ab les colors com de dalt és dit, y hun angel será davant lo Jesús ab lo camis laonat.

Item, al costat faran com sepulren Jesús; rera la Maria la Magdalena Joan y altres dos Maries Joseph Habara y Nicodemus, y ab les pintures com dit és los dos profetes ab bones robes y riques, de broquet y prospectiva ab Montcalvari y les tres creus los dos ladres crucificats. Si parrà, en lo matex tauló no esser la dita pintura sinó com la ànima de Jesús trau les ànimes dels líms, açó stera o tota ordinació dels jurats quala de les dues histories volran.

Item, en la porta envers l'abedia, pintaran sant Sebastià ab lo arch o flexa ab lo sayó de vert y sobrevesta da carmini y ab prospectiva de lluny com la sàgeten en un camp de verdura.

Item, en la altra porta serà sant Blasi vestit com a bisbe en roba o capa pontiffical de azur ab carxofes de or y ab prospectiva de lluny com stant a la porta de la cova los animals venen a eil y ossells y donavalls la benedicció.

Item, totes les robes tenen ésser gornides de or y les diademes a la moderna, de bon or; y tot lo or fi posará sia bo y fi y totes les colors fines al temple.

Item, te a daurer tota la talla de fusta essent be aperellat y enguixat salvo que algunes fulles poden ésser relevades de colós y alguns camps de azur o carmini los xerubins encarnats en la cara molt ardent, les ales daurades y relevades ab carmini, y qualls coses ab color o no sie a conexença de Mossen Jança y les mollures alguna part de alabastra e altres de azur o carmini segons parrà a dit mossen Jança.

Item, prometen los dits fra Gil y mestre Hieronim Rua renovellar la image de Ntra. Dona el bulto ab bones colors y or fi, ço és lo mantell de azur y lo interior de brocat vermell y la pastera de azur y estells o xerubins de or de lochs en lochs.

Item, prometen fer bon aparell a dit retaule y enguixar y be pintar del modo y colors bones y fines al temple y tot lo or que y posaran serà fi com dalt és dit, y prometen haver acabada tota la obra dins un any y mig sots pena de vint y cinch ducats si ja no y haurà just impediment lo qual temps se puga alargar y dit impediment sie conegut a conexença de mossen Jança predit.

Item, és atast pactat y convengut que per los treballs y despeses que en pintar y daurar dit retaule hauran importat dits fra Gil y mestre Hieronim Rua los prometen dita universitat y jurats de la Guardia donarlos cent y sexanta cinch liures berchionas de bon or y bon pes.

Item, es stat convengut y parlat que essent acabat dit retaule sie adjudicada la obra feta per dos pintors, ço es que la dita universitat de la Guardia ne eleyesca hu y los dits fra Gil y mestre Hieronim Rua un altre, y si adjudiquen dita pintura esser bona segons la capitulació y que valdrà dit preu los sie donat lo compliment de la paga y salari, y si serà adjudicada dita obra valer docentes liures prometen dita universitat y jurats, donarlos cinch liures mes avant del promés de les cent y sexanta sinch liures, y si manco serà estimada dita obra pintura v daurada y no la hauran feta de tant compliment com se conté en la capitulació present prometent dits fra Gil y mestre Hieronim Rua y les fermances que prometen donar a contentació de dita universitat segons serà adjudicat, y si no se avindran los dos dits pintors sia per tercer determinat lo qual serà y volen de present les dos parts sie lo predit mossen Jansa.

Es stat convengut y pactat y la dita universitat promet pagar dites cent y sexanta sinch

liures, o cent setanta, segons serà al fi de la obra com ja es dit per los elegidors pintors o serà declarat y sentenciat de les ja dites en lo principi ans de dita obra y après de haver jurats los dits capitols dits fra Gil y mestre Hieronim Rua y les fermances que donaran a voluntat de dits jurats de la Guardia y essent contents dits jurats tenen a donar per que dels dinés se compren colors y or y altres coses sexanta liures barchnes. a dits fra Gil y mestre Hieronim Rua y promet la dita universitat pagarlos en lo mig del pintar y daurar cinquanta liures barchnes. y quant serà lo medi del haver pintat sie a judici y adjudicació del predit mossen Jança.

Y més, los promet dita universitat a la fi de la obra y tenint compliment segons hauran declarat los dits pintors elegidors, o tercer com dalt és dit lo restant, a compliment del promés, si no si se tindrà de fer esmena se retindra la dita universitat del dit restant, y lo dit restant o paga no sient forçat la universitat y jurat donar fins a Santa Maria de Agost més prop vinent après la adjudicació feta per dits pintors o tercer.

Item són contents dis jurats y universitat de la Guardia que entre tant que durara la obra y pintura de dit retaule dexaren casa y cambres als dits fra Gil y mestre Hieronim Rua en dit loch de la Guardia ahon puguen fer sa habitació.

Item es pactat y concordat entre dites parts y assenyaladament entre los dits fra Gil y mestre H. R. que lo dit mestre H. R. haie y sie tingut de encolar tot lo dit retaule y totes les pessas guantes totes encanamar-les de cor de canem y après de açó enguixar de guix gros y guix prim y mes tota la obra de talla, candelers, vases, y pilars tot enguixat de guix gros y de guix prim. E més ha de cisar tot lo que ha de esser de or y a de daurar de or bronxit tot lo contengut en la capitulació demunt dita. E més, ha de pintar la pastera del mig ab la Nostra Dona de bulto axí y segons en dita capitulació se conté. E més, los angelets o xarubins que han de star baix al banch de dit retaule te de pintar y daurar lo dit mestre Rua. E més, que tots los comprés de candelers y talla haie de pintar de azur o carmini o alebastre segons diu la capitulació. E més, ha de fer y donar tota la obra de talla y candelers y pexines de or bronxit tota la altra obra o pintura segons que en la capitulació se conté ha de fer lo dit fra Gil.

Item, volen los dits fra Gil i mestre Hieronim Rua que totes les despeses que's faran en dit retaule de colors azur y or y argent, y tot lo menester, y més la despesa que faran se hagen de pagar y comptar entre ells a comunes despeses. E més, volen y son contents que lo preu o salari que's haurà del dit retaule sie partit entre ells per iguals parts quiscú de ells la meytat. E més, que totes les despeses se faran anant y venint y ab los loguers de mules, que tot se aia a comptar a comunes despeses.

Dia sabbati decima quinta mensis januarii, anno a Nativitate Domini Millesimo quingentesimo Quadragesimo primo, fuerunt firmata et jurata preinserto capitula et omnia et singula in eis et quolibet eorum contenta et specificata per honorabilem Antonium Calafell, agricolam loci predicti de la Guardia nomine suo proprio et juratum et sindicum, ut dixit, universitatis dici loci ex una et predictos fratrem Gil et Hieronimum Rua, pictores, partibus ex altera promittentes pars parti et sdn... re .. preinserto capitula et omnia et singula in eis et quolibet eorum contenta especificata pro ut utram que parte tangunt et stringunt attendere et complere, tenere et observare et in aliquo non contra facere vel venire sub pena viginti quinque ducatorum auri aplicandorum casu quo comittetur pro una videlicet parti obedienti et pro altera medietatibus officiali executanti. Et ut de predictis omnibus et singulis in preinsertis capitulis complendis dicte universitati caustro existat dederunt predicti frater Gil et H. R. in fideiussorem qui cum eis et sine teneatur ad predicta omnia et singula in preinsertis capitulis et uno quaque eorum contesta honorabilem Petrum Mediona, mercatorum villam Montisalbi ad hech dictus Petris Mediona, fideiussor predictus, accestavit etc. Et pro premissis omnibus et singulis complendis etc. obligarunt part parti et ad invicem et dictus fideiussor omnia et singula bona sua et cuiuslibet eorum in solidum mobilia etc. Renuc. legi dicenti que qui factum promittit etc. Nec non beneficio novarum constitutionem etc. Et Eple. divi Adriani etc. Et dictus fideiussor legi dicenti que prius conveniatur principalis que fideiussor. Et omni alii juri etc. Et jurarunt, etc.

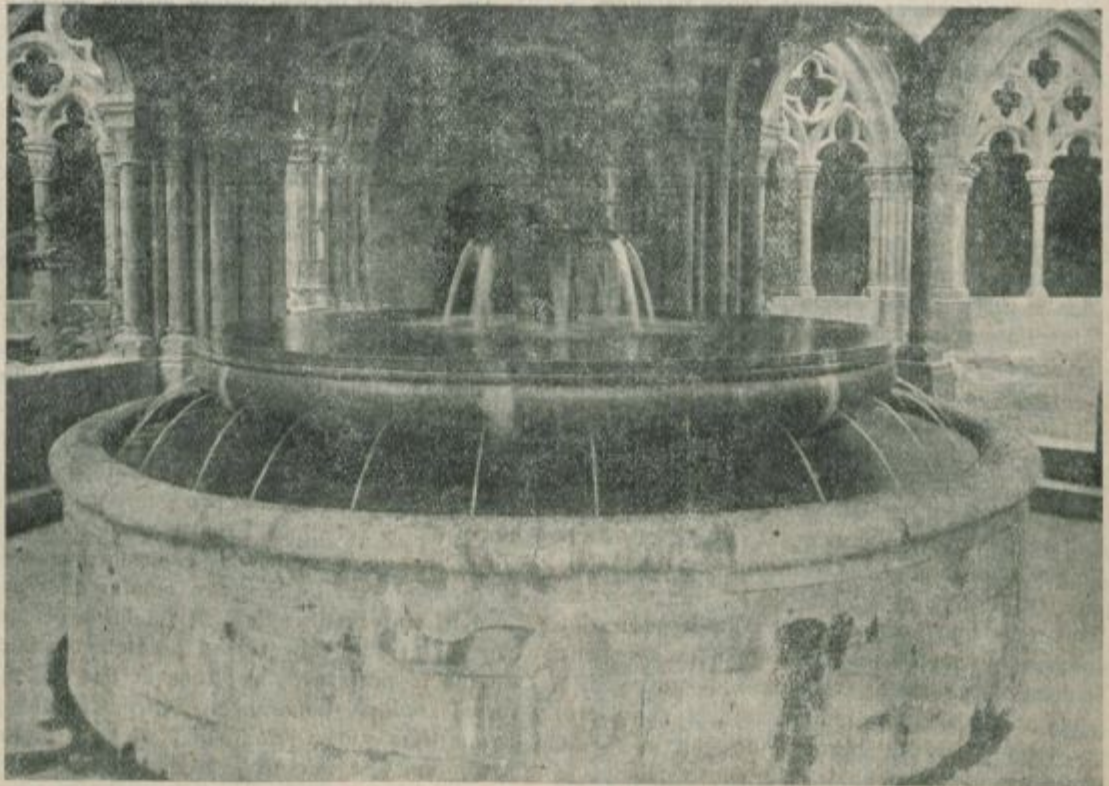
Testes Joannes Andreu, agricola ville Montisalbi et Nathias Buldú etiam agricola loci de Tullelleda in dicta villa commorans dempta firma

dicti Petri Mediona, fideiussoris. Testes firme dicti Petri Mediona, fideiussor qui firmerit dictis die et anno sunt vener. Joannes Rua presbiter et Antonius Janer, corderius dicti ville Montesalbi.

Copia hacte. aliena manu fideliter scripta in hiis precedentibus tribus foleis presenti comprehusso sumpta fuit a suo vero originali recepto firmato et jurato in posse mei Joannis Mun-

tanyola ville Montesalbi Dioc. Tarraconensis Apostolica et regia auctoritatibus not. publici regentis scribania comune et publicam dicte ville pro reverendo domino rector ecclesie eiusdem ville et cum eodem originali comprobata per me dictum not. Et ut eidem copia in iudicio et extra ab omnibus fides inpendatur meum solitum artis notaie hic appono sig. X num.»

AGUSTÍ DURAN I SANPERE.

Actual fuente de la Luna de Poblet

LAS FUENTES CLAUSTRALES DE POBLET

Los cistercienses heredaron de San Bernardo de Claraval un arquetipo de arquitectura monástica, una modalidad litúrgica y una Regla sabia y admirable, de la cual son luminosos destellos los libros de *Usos Cistercienses*, adaptaciones y glosas de la gran legislación monástica.

Bernardus valles amabat, y sus hijos se fueron también a los valles deleitables, y allí edificaron sus monasterios, junto a la viva corriente de las aguas. Los claustros del Cister quedan señalados en la Regla, como lugar de estricto silencio. En el Claustro Mayor de Poblet, al hacer saltar de una de sus paredes las capas de pintura ajada, como un palimpsesto mural, ha aparecido en caracteres góticos de gran tamaño, sobre la capilla de estu-